

MÁRKUS ÉVA–M. PINTÉR TIBOR

Kezdetben vala... Szepeskáptalan

Az első német nemzetiségi tanítóképző intézet
a történelmi Magyarország területén

Bevezetés

Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Tanító- és Óvóképző Kara fennállásának 150. évfordulójáról többféle kutatással emlékezik meg. Ezek egyike a német nemzetiségi tanítóképzés feltérképezését célzó kutatás, mely –egyebek között – azt az érdekes eredményt hozta, hogy a magyarországi német nemzetiségi oktatás kezdetei tulajdonképpen a mai Szlovákia területéhez kötődnek, mivel az első német nemzetiségi tanítóképzés a mai Szepeskáptalan területén indult meg 200 évvel ezelőtt. A német–magyar–szlovák lakosság számára indított tanítóképzés, a népi tanítók képzése akkor a római katolikus egyház óvó felügyelete alatt és szemlélete mellett kezdődött. Tanulmányunk egy tanulmánysorozat egyik elemeként a szlovákiai intézmény életét, indulásának nehézségeit, illetve működésének pillanatképeit örökíti meg.

Nemzetiségi oktatás alatt a 20. század végén a nemzetiségi tanulók számára létesített intézményes nevelés-oktatást értjük, amelynek feladata, hogy szervezeten biztosítsa a nemzetiségi nyelv tanulását, a nemzetiségi történelem, kultúra, hagyomány megismerését a közösségi identitástudat megőrzése, ápolása, erősítése mellett. A sajátos célok és követelmények teljesítéséhez, a működés feltételeihez az állam emelt normatív támogatást nyújt (Báthory–Falus 1997, 558. p.). Nemzetiségi pedagógus pedig az a pedagógus (óvónő, tanító, tanár), aki nemzetiségi pedagógusképzésben részesült, nemzetiségi végzettséggel rendelkezik és/vagy nemzetiségi hovatartozású, nemzetiség nyelvét beszélő, nemzetiségi oktatási programokban foglalkoztatott (Báthory–Falus 1997, 561. p.).

200 évvel ezelőtt természetesen egészen más volt a helyzet, mint ma. Az első magyarországi tanítóképzők egyházi alapításúak voltak. A nemzetiségi kérdés szorosan összekapcsolódott a felekezeti hovatartozás kérdésével a kezdetektől a 20. századig (Rácz-Fodor 1993, 129. p.), azonban a felekezet és nemzetiségi kapcsolat nyomai mind a mai napig megmaradtak a történelmi Magyarország területén (például az ortodox Románia más felekezetű nemzetei vagy a cseh és szlovák névadás vallási kapcsolatai – bővebben M. Pintér megj. alatt). Az állami tanítóképzés létrejöttét az 1868-as népoktatási törvény rendelkezései szabályozták (Rácz-Fodor 1993, 130. p.). A történelmi Magyarország németek lakta területein a műveltebb és gazdagabb szepességi és erdélyi szász városok tanítóikat a középiskolát, teológiát, filozófiát végzettek közül válogatták. Kisebb községek tanítói viszont gyakran olyanok voltak, akiknek sem képesíté-

sük, sem tudásuk nem volt a tanítói állás betöltésére (Kiss 1929b, 104. p.). Az erdélyi evangélikusoknak már régi idők óta fennállottak tanítóik képzésére a papnevelőkkel kapcsolatos „teológiai-paedagogiai seminarium”-aik. Medgyesen (1586), Nagyszébenben (17. sz.), Segesváron (1552., máskor 1823. van alapítási évül feltüntetve), 1847-ben Brassóban (Kiss 1929b, 106. p.).

A nemzetiségek lakta területeken természetes volt, hogy a tanítókat a nemzetiségek nyelvén képezték. Ezt igazolja az országgyűlés sérelmi bizottsága 1807-ben írt kérése: „Gondoskodjék öfelsége [...] tanítóképző-intézetek felállításáról, melyekben a tanítójelöltek anyanyelvükön kívül a magyar nyelvből is oktatást nyerjenek” (Kiss 1929b, 100. p.).

1848-ban a nemzetiségi követelések között szerepelt a nemzetiségek saját nyelvű oktatása. Az 1868-es népoktatási törvény kimondta, hogy „Minden növendék anyanyelvén nyerje az oktatást, amennyiben ez a nyelv a községben divatozó nyelvek egyike.” (Báthory–Falus 1997, 559. p.)

1818-ban *Pyrker László*¹ szepesi püspök székhelyén, Szepeskáptalanon (más néven Szepeshelyen, szlovákul *Spišská Kapitula*, németül *Zipser Kapitel*) katolikus tanítóképzőt alapított, mely tanítási nyelvei kezdetben a szlovakizált cseh,² a német és a latin volt, megteremtve ezzel a többnyelvű oktatás érzékletes mintáját. A nyelveket elsősorban az oktatási anyagok (meglévő könyvek, írások, melyek „szlovák”, latin és német nyelvűek voltak – vö. Šotter 2012 vagy <http://smalik.szm.com/htm/prace/spisskebiskupstvo.htm>), a diákok nyelve (a helyi német és szlovák lakosság), illetve a katolikus egyház (liturgia nyelve) határozta meg. Mivel az intézet alapításakor a nyelvhasználatot külön rendelet nem szabályozta (később már igen), tulajdonképpen Pyrker megalapította az első német nyelvű képzőt. Pár évvel később Egerben (akkor már egri pátriárka érsekként), 1828-ban ugyanő alapította meg az első magyar tanítási nyelvű önálló tanítóképző intézet is (Magyar Katolikus Lexikon; Olejnik 2007, 359. p.). Nagy szerint (1979, 256. p.) Pyrker László egri érsek 1818-ban német tannyelvű tanítóképző intézetet szervezett Szepesváralján.

Más források egy évvel későbbre teszik az intézet alapítását: Molnár Béla szerint Pyrker László szepesi püspök 1819-ben létesített Szepeskáptalanban önálló, német tanítási nyelvű tanítóképzőt (Molnár 2007, 29. p.). Szepeskáptalanban 1819 őszén

1 Pyrker János László mint szepesi püspök akkori székhelyén, az északkelet-felvidéki Szepeskáptalanban 1819-ben már nyitott német tannyelvű tanítóképzőt (a szepesi százságra tekintettel). http://www.kislexikon.hu/pyrker_janos_laszlo.html. A Fejér megyei Lángon (ma Soponya) német családból született ciszterci szerzetes 1818-ban szepességi püspök lett, és – saját jövedelméből – tanítóképzőt hozott létre. https://mno.hu/migr_1834/pyrker-janos-egri-ersek-a-mecenas-450327

2 A 19. század eleji szlovák területeken a szlovák lexikai és grammatikai elemeket tartalmazó cseh nyelvet, illetve az Anton Bernolák által, a nyugat-szlovák nyelvjárásokra épülő Bernolák-féle szlovák nyelven beszéltek. Ez utóbbi akkor csak az elit nyelve lehetett, létrehozva ezzel egyfajta diglossziás nyelvvállapotot. A mai szlovák standard nyelvváltozat csak 1843 utáni időszak vívmánya – nemcsak a nyelv, hanem annak elterjesztése is. Az 1828-ban kiadott Succinta historia kötet által tartalmazott, Páles által 1819-ben írt Planum Instituti Praeparandum ad Ludi-magisteria 24. oldalán található lábjegyzet szerint az intézetben latin és „szlovák” könyvekből oktattak: „Pedagogia, idiomate Slavico conscripta, in usum Scholarum Trivialium Dioecesis Scepus”

megnyílt az első önálló, más oktatási intézményekkel kapcsolatban nem álló német tannyelvű tanítóképző intézet (Kovács–Grundig de Vazques 2011, 34. p.). Neszt (2014, 13. p.) szerint 1819-ben Szepesváralján nyílt meg az első középfokú, szakiskolai jelleggel bíró, önálló tanítóképző, melynek tanítási nyelve német és szlovák volt. Az intézmény nyelvének pontos megállapítása a rendelkezésre álló forrásanyagok alapján sem egyértelmű (mivel látszólag mást állítanak a magyar és mást a szlovák nyelvű források), azonban a kor szellemének megfelelően a szlovák, a német és a latin voltak az oktatás nyelvei – a forrásanyagok mellett ezt támasztja alá az intézmény szellemisége is, hiszen népi tanítókat neveltek, akik feladata a falusi emberek tanítása volt, az pedig csak úgy lehetett sikeres, ha azok vernakuláris nyelvén tanulnak. Az intézet indulása után mintegy három évtizeden keresztül viszonylagos nyelvi nyugalomban taníthattak, az első komolyabb nyelvi szabályozás 1852-ben történt, mikor Ladislav Záborský szepességi püspök a szlovákot tette meg hivatalos tanítási nyelvként, ugyanakkor a német diákoknak megengedve a német használatát. A következő nyelvi szabályozásra 1879-ben került sor, Császký György érsek a magyart tette az oktatás hivatalos nyelvévé. Emellett a szlovák választható tárgy maradt, illetve a tanítási gyakorlat továbbra is szlovákul folyt (bár a szlovák nyelv oktatását folyamatosan csökkenő óraszámokban tartották). Az oktatás nyelve a világháború után változott meg, az akkori Csehszlovákia Szlovákia irányításával megbízott teljhatalmú miniszterének látogatása után az 1919. október 15-én megkezdett tanévet már szlovák nyelven folytatták.

Szepeskáptalanban nyílt meg 1819 őszén hazánk első önálló, más oktatási intézményekkel kapcsolatban nem álló tanítóképző intézete. Mivel az egyházmegye lakosságának nagyobb része német nyelvű volt, a képzés németül folyt. Ezzel új tanítóképzési forma indult el hazai útján: az alapszintű, általános tanulmányokra épülő középfokú – középszintű tanítóképző. Ez az intézménytípus egészen 1959-ig a hazai népiskolai tanítóképzés egyedüli és legfőbb képzési helye (Németh 1990, 15. p.).

Az intézet megalapításának időpontját tekintve nem minden magyar forrás pontos (például Nagy 1979), de a szlovák és latin források, illetve az intézmény megnyitásának emlékére készített emléktábla (lásd alább) is 1819. november 2-át tekinti az intézmény hivatalos megnyitásának, az oktatás pedig 1819. november 19-én indult meg (vö. pl. Olejník 2007, 358. p.).

A nagy műveltségű püspök jelentős pénzadománnyal vetette meg az anyagi alapot, melyet az egyházmegye papsága jelentős összeggel kiegészített. Az intézmény az ősi Árpád-kori székesegyház szomszédságában kapott épületet. Az egyházmegye, azaz a Szepesség lakosságának legnagyobb része a német nyelvet beszélte, ezért a képzés itt németül folyt (hiszen zömmel német anyanyelvű falvak iskolái számára képezték itt a tanítókat). Az oktatott tantárgyak:³ hittan a bibliai történetekkel, olvasás, helyesírás,

3 A megnyitás utáni első időszakban az alábbi könyvekből oktattak (szlovák, latin és német kötetek): Ewangelia a epistole na Neďele s Swaki, Priwod k biblickey Historii, St. a N. Zákona, Katechizmus s otázkami, Pedagogia Slowenska, Arithmetica Germanico et Slavonico Idiomate, Abecedarka pre Školi slowenske, Školske regule, Nabožne Katolicke Pesničky a Tagemstwach Wiri, Kratke Učeni pro Obecnu Mladež, Čitanka a nebo Kniha k Čitani, Peknopisebnosť. A kötetek elsősorban az erkölcsös és vallásos nevelést szorgalmazták.

szépírás, számtan, pedagógia, oktatásmódszertan, liturgia, egyházi latin nyelv, egyházi énekek, orgonálás. November elején kezdődött a tanév, és augusztus végén zárult. A tanév két félévből állt, mindegyik végén vizsgával, az egyes tantárgyakat „kitűnő”, „első rendű” és „másod rendű” osztályzatokkal értékelték (Mészáros 1984, 277. p.).

Forrás: Šotter 2012

Maga Pyrker is úgy emlékezik önéletírásában, hogy 1819. november elején indult az első kurzus. A püspöki szeminárium földszintjén egy használaton kívül álló termet egy fal felhúzásával két tágas szobára osztottak: az egyikbe hat ágy került, ez lett a hálószoba, kezdetben ennyi tanulója volt az intézetnek. A másik helyiség lett a tanulószoba, ide asztalok, székek és egy szekrény került a könyvek és kották számára (Pyrker 1966, 90. p.). A bentlakásos alapon működő intézet diákjai az intézet konyháján ebédeltek. Az intézet alapszabályban rögzítette, hogy a tanulással összefüggő összes költséget az

intézmény állja, így lehetőséget biztosítva a szegényebb tanulóknak is. A kollégium és a menza az 1847/48-as tanévben megszűnt, később egy ideig újra működött, mialatt a diákok létszáma is emelkedett. A tanítóképző (Praeparandorum) első igazgatója Juraj Páleš (1753–1833) volt, aki az intézetben töltött munkássága (1819–1824) egyik lépéseként 1820-ban megírta az első szlovák nyelvű pedagógiai tankönyvet (saját latin írásának szlovák fordítása: Paedagogia Slowenska pre Triwialske Skoli Biskupstva Spisskeho, spisana skrz G. P. MDCCCXX. W Lewoci, witlacena u Jana Werthmüllera; 48 oldal) és a kántoroknak szóló oktató könyvecskét (Ludimagister in ritibus et caerimoniis per annum occurebtibus instructus. Opusculum In Usum Scholae Praeparandorum Diocesis Scepusiensisi conscriptum MDCCCXX, Leutschoviae, Typis Jonnis Wertmüller R. priv. Typogr., 8°, 88 oldal). Érdekes, hogy 1828-ban, kevesebb mint tíz év működés után Záborský megírta az intézet első történelmi visszaemlékezését (Succincta historia Instituti Praeparandorum ad Magisteria Scholarum Ruralium Almae Diocesis Scepusiensis).

Az intézetben 1819 novemberében kezdődött el az oktatás és kisebb szakaszokkal 1949-ig tartott (az utolsó tanév az 1948/1949-es volt), amikor az állam 1949. augusztus 31-én különféle incidensek után (például betörés a tanári szobákba, érettségik szabotálása) betiltotta a tanítóképző intézet működését. A megszűnő tanítóképző diákjai a közeli Lőcsén tanultak tovább, az oktatóknak az állam azonban nem kínált fel másik állást (vö. Olejník 2007). A tanítóképző épületét a katonaság, majd pedig a rendőrség foglalta le és használta. Tanítási célokra csak 1990 után kezdték el újra használni, Ján Vojtaššák püspök papi szemináriuma számára. Az épület jelenleg a szepességi püspökség birtokában van, ahol – egyebek mellett – teológiaoktatás is folyik.

A képzés hossza az indulástól számítva folyamatosan (ha nem is töretlenül) növekedett: 1819–1871 között a képzés 2 éves volt, 1871–1883 között 3 éves, 1883–1940 között pedig 4 éves. Az 1940–1945 közötti időszakban a képzés 5 évre nőtt (miközben a tanított tárgyak száma is növekedett). A második világháború után a képzés ismét 4 éves lett, míg a kommunista rezsim 1949-ben bezáratta (Gunčaga–Lang 2017, 201–202. p.). Az intézet célja fennállása folyamán mindvégig falusi tanítók képzése volt (Gunčaga 2014, 411. p.), mindezt a mai Szlovákia olyan területén, ahol a gazdaság és jog volt a legfontosabb. 1819-ben, fennállása első évében csak 6 tanulója volt, működésének utolsó szakaszában (utolsó húsz év) 674 művelt pedagógust bocsátott ki (Akimjak 2013, 11. p.). A diákok kezdetben a katolikus egyház által jónak látott tárgyakat tanultak (keresztény vallás vagy katekizmus, módszertan, helyesírás és szépírás, aritmetika, bibliai történetek az Ó- és Újtestamentumból, ének, zene és liturgia; vö. Gunčaga 2014, 416. p.), ám később a világi (elsősorban történelmi, nyelvi, módszertani) tárgyak, valamint a testmozgás, torna oktatása is erősödött. Az 1819–1851 közötti időszakban a hivatalos nyelv a latin volt, dacára annak, hogy a történelmi Magyarországon 1848-ig volt csak hivatalos. Később – ahogy azt feljebb említettük – Ladislav Záborský püspök (1793–1870) – szlovák és német nyelv –, illetve 1879-ben Császká György püspök (1826–1904) – magyar nyelv – szabályozta a nyelvhasználatot, amely az első Csehszlovák Köztársaság megalakulásával az 1919/1920-as tanévtől végül a szlovák nyelvben véglegesedett (vö. Gunčaga 2014, 417, 423; Olejník 2007)

Kiss szerint (1929a, 32. p.) Pyrker János László mint szepesi püspök 1819-ben a káptalanja és lelkészkezdő papsága támogatásával (2000 arany) Szepeshelyen iskolát

alapított a tanítói pályára készülők oktatására és nevelésére. A férfi-tanítóképzésben a tanfolyam 2 évig tartott, és

- 1820/21-ben 7,
- 1821/22-ben 8,
- 1822/23-ban 5,
- 1823/24-ben 4,
- 1824/25-ben 4,
- 1825/26-ban 4,
- 1826/27-ben 6,
- 1827/28-ban 11,
- 1828/29-ben 9 és
- 1840-ig összesen 128 tanító kapott tanítóképesítő bizonyítványt (Kiss 1929a, 34. p.).
- 1856-ban 16 tanulója volt⁴ (Kiss 1929b, 116. p.).

Mészáros István és szerzőtársai szerint (Mészáros–Németh–Pukánszky 2004, 300. p.) Pyrker László szepességi érsek 1819-ben alapított Szepeskáptalanon német tan nyelvű tanítóképző intézetet. A falusi iskolákban tapasztalt hiányosságok ösztönözték arra, hogy intézetet létesítsen. A jelöltek gimnáziumi végzettséggel vették fel (illetve a latin tudás is számított), a tanulmányok két évig tartottak, az elemi iskolai tantárgyakat dolgozták fel, tanítás- és neveléstant tanultak, valamint alapos zenei képzésben részesültek.

Kezdetben az elméleti tárgyak mellett a II. évfolyam növendékei hetenként egy napot töltöttek tanítással és megfigyeléssel a minta-iskolában (Kiss 1929b, 102. p.). Az oktatás alapjai a tanítóképzőkben a népiskolai tankönyvek voltak. A növendékek ezen, a minisztérium által előírt tankönyvek anyagát és annak népiskolai feldolgozási módját tanulták meg (Kiss 1929b, 108. p.).

Az intézet tantervei kezdetben a népművelés és a korszaknak megfelelő általános ismeretek átadására épült (az oktatás hétfőtől szerdáig, majd péntek–szombaton reggel 8 órától délután 17 óráig tartott, a csütörtök és a vasárnap szabad volt). Az általunk megismert dokumentumok alapján (Olejník 2007) a képzés az alábbi tárgyak tanítására összpontosított. Az 1847–1854-ig terjedő időszak tanterve az alábbi volt:

4 Az 1850-es években újrászervezték az intézet melletti kollégiumot, amely hatására megnövekedhetett a hallgatói létszám (Olejník 2007, 361–362).

I. évfolyam	II. évfolyam
hittan	természetismeret tanításának módszertana
liturgia	mezőgazdaság tanításának módszertana
bibliai és egyházi történelem	kézi munka tanításának módszertana
általános módszertan	hármasszabály tanításának módszertana
írás tanításának módszertana	törtek tanításának módszertana
szótagolás tanításának módszertana	neveléstan
helyesírás tanításának módszertana	földrajz
szépírás tanításának módszertana	elsősegély
számтан tanításának módszertana	nyelvtan
földrajz tanításának módszertana	írásbeli fogalmazás
természetismeret	számтан
gazdaságtan	
kézi munka	
gyakorlat	
orgonagyakorlatok	
népdaléneklés	
egyházi énekek	
gregorián énekek	
harmóniák	

Forrás: Olejník 2007, 383. p.

1864–1868-ig a tanítóképzők tanterve nagyjából egységesen így nézett ki: hittan mindkét évfolyamban (összesen heti 4 óra), nevelés- és oktatástan (összesen heti 5 óra), olvasókönyv kezelése (összesen heti 4 óra), reáliák (természetrajz, földrajz, összesen heti 4 óra), magyar-, tót- és német nyelvtanítás módszere (egyenként heti 4, összesen 12 óra), számtan mindkét évfolyamban (összesen heti 4 óra), szépírás (heti 2 óra), rajz (heti 2 óra), gazdaságtan (heti 1 óra), orgonálás (heti 6 óra), éneklés (heti 2 óra) és tanítási gyakorlat (heti 4 óra). Összesen heti 50 óra (vö. Kiss 1929b, 109. p.).

1868-tól fokozatosan emelték a művészeti képzés óráit (zene, zenei kör létesítése), erősödött a kántori képzés, illetve bevezették a szlovák nyelvtan oktatását. A következő nagy tantervi változás 1905-ben volt, mikor erősítették a vallási tárgyak oktatását: például a kántori hivatást erősítendő hangszeroztatást és éneket (1906-tól a végzett hallgatók a tanítói mellett kántori oklevelet is kaptak), a 3. és 4. évfolyam hallgatóinak a vasárnapi misén kántori gyakorlatként orgonáltak. Később az önképzőkörök bevezetésével gyakorolták a vers- és prózamondást, tulajdonképpen a nyilvános fellépések előkészítéseként (Olejník 2007, 364–365. p.). A folyamatos fejlődésnek, a tantervek folyamatos bővülésének az első világháború vetett véget.

Az 1883–1905-ös tanévben a tanított tárgyak és óraszámok is módosultak: a már négy évfolyamos képzőben az alábbi tárgyakat tanították: hit- és erkölcsstan, pedagógia, testnevelés és egészségtan, pszichológia, didaktika, pedagógia- és iskolatörténelem, iskolai gyakorlat, magyar nyelv és irodalom, német nyelv, szlovák nyelv, történelem, földrajz, matematika, természetrajz, fizika, gazdaságtan, ének-zene, rajz, szépírás, torna.

A 20. század eleji tantárgyak immáron több témakörben, tantárgycsoportban mozogtak, amelyeket az alábbiakban lehet meghatározni: vallás, nyelvek (anyanyelv, idegen nyelvek), pedagógia-didaktika (tanítás módszertana, pedagógiatörténet – elmélet és gyakorlat), ének-rajz-hangszerismeret (éneklés és elmélete, hangszeres gyakorlatok hegedűn, gitáron és orgonán), természettudományok (földrajz, természetrajz,

matematika, fizika, kémia), gazdálkodáshoz szükséges tudások (mezőgazdaság, mér-tan, egészség-tan).

Az 1919/1920-as tanévtől a fiúiskola koedukált intézménnyé vált – az oktatásba beengedték a lány diákokat is. A szabad szellem áramlásaként 1929-ben (az intézet 100 éves fennállásának ünnepéseként) a diákok még cserkészegyesület létrehozásán is munkálkodtak, amit végül egy másik intézményben hoztak létre.

Az 1940-től induló utolsó évek oktatása a tantárgyak tekintetében nem hozott sok újdonságot, viszont a tárgyak heti óraszámában tapasztalható az intézet korai korszaká-ban még jelentős arányban jelen lévő vallási-erkölcsi tárgyaktól a gyakorlatias tárgyak felé történő elmozdulás. Ezt mutatja az 1940-től érvényben lévő tantervi táblázat is:

Tantárgy	1. évfolyam	II. évfolyam	III. évf.	IV. évfolyam	V. évfolyam	Heti óraszám
hittan	2	2	2	2	2	10
szlovák nyelv	5	4	3	3	3	18
történelem	-	2	2	2	2	8
földrajz	-	2	2	2	2	8
pedagógia	-	2	2	2	5	11
tanítói gyakorlat és módszertan	-	-	3	5	6	14
viselkedéstan	-	-	-	-	1	1
német nyelv	3	3	3	2	-	11
matematika	4	3	2	2	-	11
természetrajz	-	2	2	2	2	8
kémia	3	-	-	-	-	3
fizika	-	2	2	2	-	6
nemzetgazdaság	-	-	-	-	2	2
mezőgazdaság	-	-	-	2	2	4
ének és zenei nevelés	2	2	2	1	1	8
hegedűjáték	2	1	1	1	1	6
zongorajáték	1	1	1	-	-	3
orgonajáték	-	-	-	1	1	2
rajz és írás	4	2	2	1	-	9
kézi munka	4	2	-	-	-	6
testnevelés	2	2	3	2	2	11

Forrás: Olejník 2007, 388. p.

Az intézmény utolsó évfolyama az 1948/1949-es tanévben indult el. Az oktatás állami rendelet általi hirtelen megszakítása nemcsak az intézményben akkor oktató és tanuló személyek életére, hanem a környék, a környező falvak szellemi és morális rendjére is hatással volt.

Befejezés helyett

Az intézet csaknem 130 éves fennállása alatt 1777 tanítót nevelt ki. Jelentősége nem is a benne oktatott diákok, képzett tanítók miatt fontos, hanem mert a történelmi Magyarország első tanítóképző intézménye volt, illetve egyházi intézményként egy időre képes volt az államtól is függetlenednie. Népi tanítókat képzett (vö. Gunčaga 2014, 411. p.), akik a népnemzeti tudás mellett egyházi oktatásban is részesültek – ezzel hir-

detve és terjesztve nemcsak a tudást, hanem a vallást is. Ugyan katolikus intézmény volt, de falai között nem csak katolikusok tanulhattak (például evangélikus hitűek). Az oktatott tárgyak fókusza időről időre változott (kezdve az írás-olvasás tanításának módszertanával, énektanítással, zeneoktatással, folytatva a gyakorlati pedagógiai ismeretek elsajátíttatásával egészen a klasszikus – elsősorban a latin és görög – és modern nyelvek – szlovák és német – tanításával), de az oktatás szellemisége mindvégig megmaradt – olyan tanítók képzése, akik a legkisebb falvakban is képesek a művelt tudás és érényes élet tanítására. S tették, tehették mindezt a közösség saját nyelvén.

Irodalom

- Akimjak, Amantius 2013. Príprava učiteľov pre primárne vzdelávanie na Pedagogickom inštitúte Juraja Páleša v minulosti a dnes. In Chanasová, Zuzana–Rončáková, Terézia *Výchova a vzdelávanie ako nástroj (de)formovania hodnotového systému spoločnosti II. Zborník z konferencie, Trnava, Levoča, 2012.* Ružomberok, VERBUM – vydavateľstvo KU.
- Báthory Zoltán–Falus Iván 1997. *Pedagógiai lexikon.* II. kötet. Budapest, Keraban Könyvkiadó.
- Gunčaga Ján 2014. *Teachers Institute in Spisska Kapitula. The first Teachers Institute in the area of Slovakia.* In *History of Education & Children's Literature*, IX, 1 (2014), 409–429. p. https://www.researchgate.net/publication/297967674_Teachers_Institute_in_Spisska_Kapitula_The_first_Teachers_Institute_in_the_area_of_Slovakia
- Gunčaga, Ján–Lang, Ladislav 2017. *Lehrerbildungsanstalten in Zipser Kapitula und Eger – ihre Bedeutung für Lehramtsstudium und Schulmathematik. Kultúrne dejiny / Cultural History*, Volume 8, Issue 2, 200–212. p. https://www.researchgate.net/profile/Jan_Guncaga/publication/322054571_Teacher's_institutes_in_spisska_kapitula_and_eger_and_their_importance_for_mathematics_and_primary_education_teaching/link/s/5b0c3a224585157f871ca93b/Teachers-institutes-in-spisska-kapitula-and-eger-and-their-importance-for-mathematics-and-primary-education-teaching.pdf
- Kiss József 1929a. A magyar tanítóképzés statisztikai adatai. *Magyar Tanítóképző*, 42. évf. 1. sz. 22–35. p.
- Kiss József 1929b. A magyar tanítóképzés statisztikai adatai. *Magyar Tanítóképző*, 42. évf. 2. sz. 100–120. p.
- Kiss József 1933. *A magyar tanítóképzés reformgondolatai.* Különnyomat a „Magyar Tanítóképző” 1933. évi 1–2. és 4. számából. Budapest.
- Kovács Krisztina–Grundig de Vazques, Katja 2011. A magyar és a német népiskolák és a néptanítói szaktudás fejlődése a történelem sorában. *Training and Practice*, Volume 9. Issue 1–2. 31–46. p. http://epa.oszk.hu/02600/02641/00002/pdf/EPA02641_kepzes_es_gyakorlat_2011_01-02_031-046.pdf
- Magyar katolikus lexikon. <http://lexikon.katolikus.hu/K/katolikus%20tanító-%20és%20tanítónő-képző%20intézetek.html>
- Mészáros István 1984. *Népoktatásunk szervezeti-tartalmi átalakulása 1777–1830 között.* Budapest, Tankönyvkiadó. /Pedagógiai közlemények, 26./
- Mészáros István–Németh András–Pukánszky Béla 2004. *Neveléstörténet. Bevezetés a pedagógia és az iskoláztatás történetébe.* Budapest, Osiris Kiadó.
- Molnár Béla (2007). *A középfokú tanítóképzés története 1945-től felsőfokúvá válásáig.* Budapest. Doktori disszertáció, ELTE PPK. http://ppkteszt.elte.hu/file/Molnar_Bela_dissz.pdf

- M. Pintér Tibor (megj. alatt) Gondolatok az identitás nyelvi megnyilvánulásairól kisebbségi környezetben. In Papp Ágnes Klára (szerk.): *Kulturális, narratív, nyelvi identitás*. Budapest, KRE.
- Németh András 1990. *A magyar tanítóképzés története (1775-1975)*. Zsámbék. /Főiskolai Füzetek Zsámbék, 11./
- Neszt Judit 2014. *A középfojú elemi iskolai tanítóképzők intézményrendszerének kiépülése és változásai 1828-tól 1945-ig*. Debrecen, Doktori (Ph.D.) értekezés, Humán Tudományok Doktori Iskola, Debreceni Egyetem. https://dea.lib.unideb.hu/dea/bitstream/handle/2437/213836/Neszt_Judit_Ertekezés.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Olejnik, Vladimír 2007. Učiteľský ústav v Spišskej Kapitule. In Lukáč, Eduard–Michalička, Vladimír a kol.: *História najstarších učiteľských ústavov na Slovensku (1819–1945)*. Prešov, Filozofická fakulta Prešovskej univerzity, 357–390. p.
- Pyrker, Johann Ladislaus 1966. *Mein Leben 1772-1847*. Hgg. von Aladar Paul Czigler. Wien, Kommissionsverlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften.
- Rácz-Fodor Sándor 1993. A nemzetiségi tanítóképzés története (1870–1970). In *EJTKF Tudományos Közlemények* 7. Baja, 129–141. p.
- Šotter, Vladimír 2012. Počiatky vzniku Učiteľského ústavu v Spišskej Kapitule. <http://www.teraz.sk/zo-skol/pociatky-vzniku-ucitelskeho-ustavu/18386-clanok.html>
- Dejiny spišského biskupstva. <http://smalik.szm.com/htm/prace/spisskebiskupstvo.htm>